

УДК 82:398.91.133.1+512.16+161.2
 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-1-29>

Ольга КОБРИНЕЦЬ,
 orcid.org/0000-0002-0704-3682
 кандидат філологічних наук, доцент,
 доцент кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
 Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця
 (Харків, Україна) olgakobrynets@yahoo.fr

ГАСТРОНОМІЧНА ТЕМАТИКА У ФРАНЦУЗЬКИХ, ТУРЕЦЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ

В статті зроблено спробу класифікувати прислів'я та приказки на гастрономічну тематику за змістом та головною ідеєю висловлювання, а також знайти аналоги на лексичному матеріалі декількох мов (французької, турецької та української) як представників західноєвропейської, східної та східноєвропейської культур.

Зіставний аналіз турецьких, французьких та українських прислів'їв та приказок, фразеологічних виразів на гастрономічну тематику дозволив виявити особливості та розбіжності менталітету та культур, а також продемонструвати різну граматичну реалізацію близьких або ідентичних за змістом висловів. Було виявлено, що частина паремій в усіх трьох мовах вживається в прямому сенсі, а частина у переносному. До частини приказок та прислів'їв нам вдалося підібрати буквальний аналог або дуже близький за змістом, а до частини не вдалося знайти навіть приблизного синонімічного виразу. Також ми переконалися у труднощах перекладу певних паремій, зокрема у турецькій мові, тому що їхня народна творчість часто базується на витоках з Корану.

Структурний аналіз показав характерні синтаксичні особливості та художні прийоми. Насамперед це ритм та рима, звукові повтори, повтори різних часових форм одного й того самого дієслова, сполучники da, de у турецькій мові (формальний показник зв'язуваності). Для збереження ритму та мелодійності у пареміях використовуються омоніми та дуже схожі, майже ідентичні за вимовою, слова. Цей прийом зумовлює підвищення експресивності вислову.

Широко спостерігаємо зооморфну метафору в пареміях з лексемою «голод» (голодна людина порівнюється з твариною: вовком, собакою, лисицею, ведмедем, конем, левом). Для створення контрастних образів використовуються антоніми, які лежать в основі антитези.

Відмітимо вживання наказового способу як висловлення поради або питальних речень.

Встановлено, що найбільшу варіативність, багатство та цікавість підбору лексичного матеріалу демонструє саме турецька мова. А українській мові належить перевага по використанню рими.

Ключові слова: усна народна творчість, паремії, французька мова, турецька мова, українська мова, міжкультурна комунікація, гастрономічна тематика.

Olga KOBRYNETS,
 orcid.org/0000-0002-0704-3682
 PhD in Philology, Associate Professor,
 Associate Professor at the Department of Foreign Languages
 and Cross-cultural Communication
 Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
 (Kharkiv, Ukraine) olgakobrynets@yahoo.fr

THE GASTRONOMIC TOPIC IN FRENCH, TURKISH AND UKRAINIAN PAREMIA

The article attempts to classify proverbs and sayings on the gastronomic topic according to the content and main idea of the statement, as well as to find out more or less close equivalents in the lexical material of several languages (French, Turkish, and Ukrainian) as representatives of Western, Eastern, and Eastern European cultures.

The comparative analysis of Turkish, French and Ukrainian proverbs and sayings, phraseological expressions on the gastronomic topic made it possible to reveal the peculiarities and differences of mentality and cultures, as well as to demonstrate the different grammatical implementation of similar or identical sayings in content.

It was found that some of the paroemias in all three languages are used in a literal sense, and some in a figurative sense. For some sayings and proverbs, we managed to find a literal analogue or one very close in meaning, and for some we could not find even an approximate synonymous expression. We were also convinced of the difficulties of translating certain paroemias, particularly in the Turkish language, because their folk art is often based on sources from the Koran.

Structural analysis showed characteristic syntactic features and artistic techniques. First of all, these are rhythm and rhyme, sound repetitions, repetitions of different time forms of the same verb, conjunctions da, de in the Turkish language (a formal indicator of connectivity). To preserve rhythm and melodiousness, homonyms and very similar words, almost identical in pronunciation, are used in paroemias. This technique increases the expressiveness of the expression.

A zoomorphic metaphor is widely observed in paroemias with the lexeme "hunger" (a hungry person is compared to an animal: a wolf, a dog, a fox, a bear, a horse, a lion). Antonyms are used to create contrasting images, which are the basis of antithesis.

Let's note the use of the imperative mood as an expression of advice or interrogative sentences.

It has been established that the greatest variability, richness and interest in the selection of lexical material is demonstrated by the Turkish language. And the Ukrainian language has an advantage in the use of rhyme.

Key words: oral folk art, paroemia, French language, Turkish language, Ukrainian language, cross-cultural communication, the gastronomic topic.

Усна народна творчість є дзеркалом, в якому відображується самобутність, національна ідентичність, багатство та життєвий досвід народу, який накопичувався впродовж довгих століть і передавався від пращурів нащадкам. Прислів'я та приказки є важливим джерелом інформації національно-культурного характеру. Саме через них у доступній, часто жартівливій або іронічній формі ми дізнаємося про історію, традиції, звички, побут, стереотипи, духовність, культуру, віросповідання і навіть соціально-економічні умови життя того чи іншого народу. Дослідження цього прошарку мови становить великий інтерес не тільки для філологів, а взагалі для широкого кола читачів, допомагає зробити мову виразною та образною. Фразеологічна картина світу різних народів долучає нас до діалогу культур, сприяє міжкультурній комунікації, надає змогу краще зрозуміти інші культури, традиції, ментальності, навіть релігії, виявити як спільні риси, так і відмінності з іншими етносами.

Одразу зазначимо, що у закордонній лінгвістиці відсутня традиція розрізнення прислів'їв та приказок, тому вважаємо за доцільне вживати термін «паремія».

Постановка проблеми. Постійне розширення міжнародних контактів спонукає нас до вивчення взаємного впливу мов та культур, особливостей спілкування у процесі міжкультурної комунікації. Гастрономічна тематика, поняття «їжі», «продуктів харчування» є фундаментальними і універсальними у будь-якій країні та для будь-якого етносу. Але ми припускаємо, що їхнє відображення в тій чи іншій мові напевно має свої особливості та відмінності, які ми намагатимемося простежити / виявити при порівнянні лексичного матеріалу паремій декількох мов (французької, турецької та української) як представників західноєвропейської, східної та східноєвропейської культури.

Аналіз досліджень за темою. Наше дослідження поєднує у собі декілька наукових напрямків, оскільки знаходиться на стику різних розділів мовознавства. Загальні положення про фразеологію і стилістичний план фразеологічних одиниць викладено у працях вітчизняних вчених: О. О. Потебні, Л. Б. Авксентьєва, Д. Х. Баранника,

І. К. Білодіда, Л. А. Булаховського, М. А. Жовтобрюха, Р. П. Зорівчак, Г. П. Їжакевич, В. М. Северинюка, П. П. Плюща, Л. А. Юрчук.

Мета. Дослідити художні засоби у пареміях з гастрономічним компонентом з позицій лінгвістичного та літературного аналізу, порівняти їх та виявити особливості національно-культурної семантики у французькій, турецькій та українській мовах крізь призму народної творчості.

Об'єкт дослідження – прислів'я та приказки на гастрономічну тематику як носії національно-культурної семантики.

При аналізі матеріалу використовувалися наступні **методи:** аналітичний, класифікаційний, описовий, порівняльний, семантичний, лексикографічний.

Виклад основного матеріалу. Їжа є невід'ємною та життєво необхідною складовою існування людини. Протягом багатьох століть народна мудрість збагачувала мову завдяки пареміям (приказкам, прислів'ям, сталим виразам), до складу яких входив саме гастрономічний компонент. Французька, турецька та українська мови мають дуже різні та віддалені витоки та культури, часто їхні представники навіть відносяться до різних релігій (католицизм, іслам, православ'я). Тому нам здається особливо цікавим і доцільним зробити порівняльний аналіз паремій з гастрономічної тематики та простежити реалізацію тих чи інших понять у кожній з цих мов.

Важливість їжі не тільки для існування, а ще й для вдалого будування стосунків у шлюбі демонструє всесвітньовідомий вираз: **Kalbin yolu mideden geçer.** (досл. *Шлях до серця проходить крізь шлунок.*) / **Pour aller au coeur, on passe par l'estomac.** (досл. *Щоб дійти до серця, проходять через шлунок.*) / **Шлях до серця йде через шлунок.** В усіх трьох мовах спостерігаємо майже повну аналогію формулювання і граматичної конструкції, що насправді відбувається не так часто.

На тему «голод» знаходимо наступні приклади: **Tok açın halinden anlamaz.** (досл. *Ситий голодного не розуміє.*) = **Tok ne bilir aç halinden?** (досл. *Хіба ситий зрозуміє голодного?*) = **Aç tokun gözüne bakmakla doymaz.** (досл. *Голодний, дивлячись в очі ситого, не наїсться.*) / **Bien repu,**

on oublie qui est des affamés. (досл. *Ситий забуває того, хто з голодних.*) / **Ситий голодному не товариш.** = **Багач не відас, що бідний обідас.** З поміж двох перших майже однакових турецьких варіантів рівень емоційної експресії вище у стверджувально-питальному реченні, ніж у першому – безпосередньо заперечному реченні. У турецькій мові існує ще один близький за змістом варіант цієї приказки, але вже на тему здоров'я: **Hastanın halini sağ bilmez.** (досл. *Здоровий хворого не розуміє.*).

З цією ж лексемою знаходимо зооморфні метафори, в яких голодна людина порівнюється з твариною. Це може бути вовк, собака, лисиця, ведмідь, кінь, лев: **Gezen kurt aç kalmaz.** (досл. *Гуляючий вовк голодним не залишиться.*) = **Aç kurt aslana saldırır.** (досл. *Голодний вовк нападає на лева.*) = **Açlık tilkiyi aslan yapar.** (досл. *Голод перетворює лисицю у лева.*) = **Aç it koyun gütmaz.** (досл. *Голодна собака вівець не пасе.*) = **Aç köpek fırın deler.** (досл. *Голодний пес пекарню зруйнує.*) = **Aç at yol almaz, aç it av almaz.** (досл. *Голодний кінь не бере шлях, голодна собака не бере здобич.*) = **Acıkan ite at yetişmez.** (досл. *Голодну собаку кінь не наздожене.*) = **Aç ayı oynamaz.** (досл. *Голодний ведмідь не грає.*) / **La faim fait sortir le loup du bois.** (досл. *Голод і вовка з лісу жене.*) = **La faim chasse le loup du bois.** (досл. *Голод вовка з лісу жене.*) / **Вовка ноги годують.** = **Зайця ноги носять, вовка зуби годують.** У даній приказці найбільшу варіативність прикладів демонструє турецька мова.

Цікавими пареміями нам здаються наступні, в яких розкривається ментальність та тонкий філософський погляд на життя турецького народу: **Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez.** (досл. *Голод не знає Бога, дитина не знає часу.*), **Aç doyuran aç kalmaz.** (досл. *Той, хто нагодує голодного, голодним не залишиться.*), **Aç gezmekten, tok ölmek iyidir.** (досл. *Краще померти ситим, ніж подорожувати голодним.*), **Aç ile çıplak kudurgan olur.** (досл. *Голодний та голий стають божевільними.*), **Açın elinde hamur eğlenmez.** (досл. *У руці голодного тісто не розважається.*), **Açın gözü ekmektedir.** (досл. *Очі голодного у хлібі.*), **Açın karnında ekmek durmaz.** (досл. *У голодному шлунку хліб не залишається.*)

Смачна їжа нерозривно пов'язана з лексемою «апетит». Мабуть, найбільш відома приказка з цього приводу, це «*Апетит приходить під час їжі*»: **İştah yiye yiye gelir.** (досл. *Апетит приходить під час їжі.*) = **İştah dediğin dil altındadır.** (досл. *Апетит знаходиться під язиком.*) = **İştah dişin dibindedir.** (досл. *Апетит знаходиться під зубами (в глибині зуба).*) = **İştah yedikçe açılır.**

(досл. *Апетит під час їжі відкривається.*) / **L'appétit vient en mangeant.** (досл. *Апетит приходить під час їжі.*) / **Апетит приходить під час їжі.** = **Апетит з їдою прибуває.**

Цікава аналогія простежується в українському та французькому варіантах: **Що більше маєш, то більше прагнеш.** = **Trop à manger, peu d'appétit.** (досл. *Багато їжі – мало апетиту.*). В українському прислів'ї *апетит* з французького прислів'я «*Апетит – найкращий кухар*» змінено на *голод*: **Голод – найкращий кухар.** Паремія **Голод – не тітка, (пиріжка не подасть.)** підкреслює необхідність докладання власних зусиль для отримання їжі.

Стосовно пробудження апетиту наведемо наступні французькі паремії: **Pain dérobé réveille l'appétit.** (досл. *Крадений хліб пробуджує апетит.*) = **L'appétit est le meilleur cuisinier.** (досл. *Апетит – найкращий кухар.*) = **Il n'est sauce que d'appétit.** (досл. *Найкращий соус – апетит.*); **Bouche affamée ne cherche pas la sauce.** (досл. *Голодний рот не шукає соусу.*); **Le bon appétit et la faim ne trouvent jamais mauvais pain.** (досл. *Гарний апетит та голод ніколи не знайдуть поганий хліб.*); **Un bon repas doit commencer par la faim.** (досл. *Гарний обід повинен починатися з голоду.*).

Для того, щоб смачно харчуватися і взагалі дістати їжу, потрібно працювати і заробляти. Подивимось як реалізується це твердження в обраних мовах: **Emek olmadan yemek olmaz.** (досл. *Не доклавши зусиль, їжі не буває.*) = **Ekmek kazanmayan ekmeğin kıymetini bilmez.** (досл. *Той, хто на хліб не заробляє, його ціни не знає.*) / **On ne fait pas d'omelette sans casser des œufs.** (досл. *Не зробиши омлет, не розбивши яєць.*) = **Pour manger la noix, il faut casser la coque.** (досл. *Щоб з'їсти горіх, потрібно розколоти скорлупу.*) = **Nul pain sans peine.** (досл. *Без праці немає хліба.*) = **Qui travaille avec énergie, aura du pain toute sa vie.** (досл. *Хто енергійно працює, матиме хліб усе життя.*) = **Belles paroles ne font pas bouillir la marmite.** (досл. *Красиві розмови не заставляють кипіти горщик.*) = **On n'a rien sans rien.** (досл. *Нічого не отримаєш без нічого.*) / **Без труда нема плода.** = **Лежачого хліба ніде нема.** = **Не побігаєш – не пообідаєш.** = **Без трудів не їстимеш пирогів.** = **Хочеш їсти калачі, не сиди на печі.** = **Печені голуби не летять до губи.** = **Щоб рибу їсти, треба у воду лізти.** = **Треба нахилитися, щоб з криниці води напитися.**

Турецька паремія демонструє гру близьких за вимовою слів *emek* – *yemek* та повтор дієслова у різних часових формах: *olmadan* – *olmaz*. Те ж саме спостерігаємо і в одній французькій: риму-

вання двох схожих слів *rain – reine* та повтори *rien – rien*. В українській мові бачимо використання лексики, пов'язаної з хлібними виробами (хліб, пироги, калачі) та знаходимо рими іменників: *труда – плода, трудів – пирогів, калачі – печі, голуби – губи*, а також дієслів: *побігаєш – пообідаєш, їсти – лізти, нахилитися – напитися*. Рима, повтори, близькі за вимовою слова сприяють збереженню ритму у пареміях та їх швидкому запам'ятовуванню.

Основою харчування будь-якої лінгвокультури є такі продукти, як хліб, м'ясо, риба, яйця, масло, мед. Їх називають універсальними прототипами. А є національно маркіровані прототипи. Так наприклад, для французької кухні, це вино та сир. Для турецької – кебаб, пахлава, халва. Для української – каша, борщ, пиріжки.

Розглянемо найголовніше – хліб. Саме він очолює ієрархію всього їстівного у будь-якому етносі. Хліб та печені вироби є фундаментом кухні будь-якої країни. Це символ життя, достатку, багатства, добробуту, працьовитості, тому існує так багато прислів'їв, приказок, афоризмів, фразеологізмів на цю тематику.

Українська гостинність завжди пов'язувалась з хлібом-сіллю. Хліб-сіль, тобто паляницю із сіллю, за давніми традиціями подавали на знак гостинності та поваги. Це поєднання увійшло до декількох паремій (**Без солі, без хліба – немає обіда. Хліб та сіль, стриб та й сів.**) та фразеологічних виразів: **водити хліб-сіль** означає *бути з ким-небудь у дружніх стосунках; товаришувати; ділити хліб-сіль – харчуватися разом з кимось; (перен.) жити спільними турботами*. Сам вираз **хліб-сіль** часто вживається у значенні *їжа, харчі, продукти*, а його вживання в окличному реченні – у значенні побажання приємного апетиту.

Зазначимо, що у французькій мові поєднання цих двох лексем у фразеологічних виразах або пареміях ми не виявили. Це пояснюється різницею традицій наших культур. При перекладі словники пропонують вирази з використанням лексеми *гостинність*: хліб-сіль = гостинність – *hospitalité*; зустріти хлібом-сіллю – *accueillir avec hospitalité*; дякую за ваш хліб-сіль – *je vous remercie de votre hospitalité*; водити хліб-сіль з кимось – *être en bons termes avec*; Хліб та сіль! – *Bon appétit!*

При перекладі на турецьку з української також знаходимо тлумачення *Хліб та сіль!* у значенні перефрази побажання приємного апетиту *Boğaz ola!* Проте все ж таки ми знайшли декілька паремій з одночасним використанням цих лексем, тільки *сіль* передує *хлібу*: **Bizde tuz ekmek hakkını unutmamak var.** (досл. У нас право

на сіль-хліб забувати не можна.) = **Tuz ekmek hakkını bilmeyen kör olur.** (досл. Той, хто забуває вдячність за сіль-хліб, стає сліпим.) **Tuz ekmek bilmeyen, itten kötüdür.** (досл. Той, хто не цінує солі-хліба, гірше за собаку.) = **Tuz ekmek hakkı bilmeyen itten kötüdür.** (досл. Той, хто не поважає права на сіль-хліб, гірше за собаку.) = **Tuz ekmek hakkını bilmeyen, akıbet kör olur.** (досл. Той, хто не поважає права на сіль-хліб, стає сліпим.), а також декілька фразеологічних висловів: **tuz ekmek düşmanı** (досл. ворог солі-хліба = невдячний; той, хто зрадив людину, яка зробила йому добро або нагодувала), **tuz ekmek hakkı** (право, отримане за гарний вчинок).

Цікаві вислови народної мудрості знаходимо у турецькій мові окремо з лексемою *сіль*: **Lezzetsiz çorbaya tuz kâr etmez.** (досл. Несмачному супу сіль користі не принесе.); **Tatsız aşı tuz neylesin, akılsız başa söz neylesin.** (досл. Що сіль для несмачної страви, що слово для бездумної голови.); **Torbada tuzun, kahvede sözün olmalı.** (досл. У торбі повинна матися сіль, а до кави слово.); **Tuzdan leziz, sudan aziz bir şey olmaz.** (досл. Немає нічого смачнішого за сіль та найдорожчого за воду.); **Yoğurdu tuz, insanı söz öldürür.** (досл. Сіль вбиває йогурт, а людину слово.). Ці паремії носять повчальний характер. В них демонструються людські та життєві цінності, важливість навчання та вдумливого і обережного поводження зі словами.

Про домінуючу роль хліба та хлібо-булочних виробів (пиріжки, булочки) свідчать українські паремії: **Хліб – головна їжа. Хліб – над усею їжою пан. Хліб та вода – то козацька їда. Хліб – батько, вода – мати. Без хліба половина обіда. Не буде хліба, не буде й обіда. Без хліба – не обід; без капусти – не борщ. Бублик – не хліб. Житній хліб – пирогів дід. Дурне й сало без хліба! Не спиться – хліб сниться. Поки хліб та вода, то ще не біда. Як хліба ні куска, то і в хаті тоска.**

Французькі народні вислови з лексемою *хліб*: **Tout pain est sain à qui a faim.** (досл. Увесь хліб святий для того, хто голодний.); **A la faim tout est pain.** (досл. Коли голодний, то все хліб.); **De tel pain, telle soupe.** (досл. Який хліб, такий і суп.); **Il vaud mieux pain sans nappe que nappe sans pain.** (досл. Крайче хліб без скатертини, ніж скатертини без хлібу.); **Les peines sont bonnes avec le pain.** (досл. З хлібом і горе не біда.); **Le pain et le vin sont le commencement d'un festin.** (досл. З хлібу та вина починається свято.); **Si tu manges ton pain blanc en premier, tu manges ton pain noir plus tard.** (досл. Якщо ти їж спочатку білий хліб, то потім будеш їсти чорний.) Остання паремія

має український аналог **Сьогодні густо, завтра пусто; Пироги доведуть, що і хліба не дадуть.**

Щодо важливості хлібу серед турецьких паремій знаходимо наступні: **Ekmek olmayınca yemek olmaz.** (досл. *Без хліба немає їжі.*); **Et vezir, ekmek padişah.** (досл. *М'ясо – візир, хліб – падишах.*); **Ekmek uyanın atıdır.** (досл. *Хліб – кінь пішого.*); **Peynir ekmek, hazır yemek.** (досл. *Сир та хліб – готова їжа.*); **Zeytin ekmek hazır yemek.** (досл. *Оливки з хлібом – готова їжа.*); **Ekmeksiz ev, köpeksiz köy olmaz.** (досл. *Немає дому без хліба, а села без собаки.*) = **Ekmeksiz, köpeksiz ev olmaz.** (досл. *Неможливо уявити дім без хлібу та без собаки.*); **Aça kuru ekmek bal helvası gibi gelir.** (досл. *Голодному черствий хліб неначе мед та халва смачним здається.*); **Açlıkta darı ekmeği baldan tatlıdır.** (досл. *Під час голоду кукурудзяний хліб солодший за мед.*); **Odlu ekmek, tatlı ekmek.** (досл. *Хліб тільки-но з печі – солодкий хліб.*).

У роботі Сьюммея Сари, присвяченій вживанню лексеми *хліб* у турецьких пареміях, наведено 330 прислів'їв та приказок (Sarı, 2014: 12-50). Деякі з них наводились без пояснення, тому що первинне значення було втрачене. Заради справедливості зізнаємося, що пояснення деяких паремій нам здалися незрозумілими, навіть при дослівному перекладі та поясненнях автора. Це зумовлено відмінностями ментальності, незнанням певних історичних подій, а також сур з Корану. Зважаючи на це, просто наведемо ще декілька найцікавіших, на нашу думку, прикладів: **Sert ekmek, keskin diş ister.** (досл. *Черствий хліб потребує гострих зубів.* Вживається у значенні *Щоб виконати складну роботу, потрібно бути сильним.*); **Soğuk tandırdan sıcak ekmek umulmaz.** (досл. *З холодного тандиру не варто очікувати гарячого хліба.* Вживається у значенні *Від некомпетентної людини неможна очікувати гарно виконаної роботи.*); **Cevizle ekmek yemesi, güzelle muhabbet etmesi.** (досл. *Їсти хліб з волоськими горіхами, це як балакати з красунею.*); **Akil veren çok, ekmek veren yok.** (досл. *Багато тих, хто роздає поради, а хліба дати нікому.*) = **Öğüt veren çok olur, ekmek veren yok olur.** (досл. *Тих, хто роздає поради, багато; тих, хто дає хліб, немає.*) = **El adamın öğüdünü verir, ekmeğini vermez.** (досл. *Людська рука поради роздає, а хліб ні.*); **Ekmek elin ise karın senin.** (досл. *Добре, коли хліб у твоїй долоні, а дружина твоя.*); **Ekmeğin kestiğini kılıç kesmez.** (досл. *Меч не ріже те, що ріже хліб.* у значенні *Добром можна досягнути більшого, ніж грубою силою.*); **Ekmek buldun ye; dayak buldun kaç.** (досл. *Знайшовши хліб, – їж; знайшовши бійку, – біжи.*). В українському ана-

лозі останньої приказки мова про хліб не йде: **Дають – бери, б'ють – біжи.**

У наступних турецьких пареміях простежуються Біблейські мотиви у значенні *На зло неможна відповідати злом.*: **Sana taşla vurana sen ekmekle vur.** (досл. *В того, хто кинув у тебе камінням, ти хлібом кинь.*) = **Sana taşla dokunana sen ekmekle dokun.** (досл. *До того, хто до тебе доторкнувся камінням, ти доторкнись хлібом.*) = **Şeytan sana taş atarsa sen ona ekmek at.** (досл. *Якщо диявол кине у тебе камінь, ти у нього кинь хлібом.*) = **Taş atana sen ekmek at.** (досл. *У того, хто кидає каміння, ти кинь хлібом.*).

Як бачимо, велике різноманіття варіантів однієї й той самої паремії в усіх трьох мовах свідчить про те, з якою повагою ставилися наші пращури до хлібу. Цей факт закріплюється, окрім прислів'їв та приказок, у фразеологічних виразах з лексемою «хліб»: **ekmeğine yağ sürmek** (досл. *намазувати масло на хліб у значенні балувати когось, йти на поводу*), **ekmeğini taştan çıkarmak** (досл. *діставати хліб з каменя у значенні виявляти винахідливість, заробляючи на життя*), **ekmeğine göz koymak** (досл. *покласти око на чужий хліб*), **ekmeğini kazanmak** (досл. *заробляти собі на хліб*); **ôter (retirer) à qn le pain de la bouche** (досл. *висмикувати кусок хліба з роту*), **long comme un jour sans pain** (досл. *довгий як день без хлібу = нескінченний*), **gagner son pain à la sueur de son front** (досл. *заробляти на хліб у поті лиця*), **l'homme ne vit pas seulement de pain** (досл. *не хлібом єдиним живе людина*), **du pain et des jeux** (досл. *хліба і видовищ*), **se vendre comme du bon pain / des petits pains** (досл. *розходиться як добрий хліб, булочки = в українському варіанті розкупатися як пиріжки*).

Висновки. Отже, завдяки аналізу фольклорної спадщини французької, турецької та української мов, ми можемо впевнено сказати, що у сучасному соціо-культурному просторі усіх цих етносів традиція вживати приказки та прислів'я досі жива і дуже стійка. Вона відображає життєвий досвід багатьох поколінь та особливості харчування зазначених народів та їхнє ставлення до їжі. Короткі, ємні, влучні, яскраві, часто римовані вислови народної мудрості є продуктом тривалих спостережень та своєрідним містком, який об'єднує різні покоління крізь багато років.

У своїй роботі ми розглянули невеликий про-шарок паремій на гастрономічну тематику з ключовими лексемами «голод», «апетит», «їжа», «хліб». Зіставний аналіз турецьких, французьких та українських прислів'їв та приказок, фразеологічних виразів на гастрономічну тематику дозво-

лив виявити особливості та розбіжності менталітету та культур, а також продемонструвати різну граматичну реалізацію близьких або ідентичних за змістом висловів. Але ми побачили, що реалізація гастрономічного компонента у пареміях у трьох порівнювальних мовах має також багато спільного. Було виявлено, що частина паремій в усіх трьох мовах вживається в прямому сенсі, а частина у переносному. Ми намагалися класифікувати прислів'я та приказки з гастрономічної тематики за змістом та головною ідеєю висловлювання, а також шукали у трьох мовах еквіваленти. Це не завжди виявилось можливим, зважаючи на розбіжності в культурах, ментальності, релігіях (іслам, католицизм, православ'я), особливостях традицій країн та їхньої історії. Припускаємо, що, можливо, ми десь не ухопили певний нюанс тлумачення у зв'язку з лінгвістичними та культурно-історичними факторами. До більшості процитованих паремій ми знайшли аналоги з дословним, буквальним перекладом навіть в генетично неспоріднених мовах, а до інших ми підбирали близький за змістом еквівалент. Але все ж таки є випадки, коли нам не вдалося знайти навіть приблизного синонімічного виразу (наприклад, відсутність у французькій мові поняття «хліб-сіль» у прямому значенні). Також ми переконалися у труднощах перекладу певних паремій, зокрема у турецькій мові, тому що їхня народна творчість часто базується на витоках з Корану.

Структурний аналіз показав характерні синтаксичні особливості та художні прийоми, які використовуються у досліджених пареміях. Насамперед це ритм та рима (*труда – плода, калачі – печі, голуби – губи, їсти – лізти, нахилитися – наптитися*), звукові повтори (*rien – rien, da – da, de – de*), повтори різних часових форм одного й того самого

дієслова, сполучники *da, de* у турецькій мові (формальний показник зв'язуваності). Бачимо на прикладах, що часто вибір лексем та їхній порядок у реченні зумовлюється у першу чергу саме бажанням зберегти ритм та риму з метою кращого запам'ятовування. Для збереження ритму та мелодійності у пареміях використовуються омоніми та дуже схожі, майже ідентичні за вимовою, слова (*yemek – ekmek, peine – pain*). Цей прийом зумовлює підвищення експресивності вислову.

Відмітимо вживання наказового способу як висловлення поради (*Ekmek buldun ye; dayak buldun kaç. Даютъ – бери, б'ють – біжи. Хочеш їсти калачі, не сиди на печі. Щоб рибу їсти, треба у воду лізти.*) або питальних речень (*Tok ne bilir aç halinden ?*).

Широко спостерігаємо зооморфну метафору в пареміях з лексемою «голод» (голодна людина порівнюється з твариною: вовком, собакою, лисицею, ведмедем, конем, левом). Зооморфна метафора є дуже яскравим виразником емоційно-образного мислення етносу. Вона додає алегоричності та дотепності висловлюванню.

Для створення контрастних образів використовуються антоніми (*ситий – голодний, багач – бідний, густо – пусто*). Вони лежать в основі антитези.

Хочеться зазначити, що у цьому дослідженні найбільшу варіативність, багатство та цікавість підбору лексичного матеріалу демонструє саме турецька мова. А українській мові належить перевага по використанню рими.

Зрозуміло, що в силу формальних обмежень обсягу статті ми не зробили, як планували, всебічний та повний аналіз паремій з гастрономічної тематики у трьох обраних мовах, але ми маємо на меті продовжити дослідження у цьому напрямку у наступних роботах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентьев Л. Сучасна українська мова. Фразеологія. Харків : Вища школа, 1988. 134 с.
2. Авксентьев Л. Фразеологічна одиниця як предмет фразеології та її основні ознаки. *Мовознавство*. 1979. № 5. С. 13–16.
3. Жакевич Г. Стилістична класифікація фразеологізмів. *Українська мова і література в школі*. 1971. № 10. С. 13–21.
4. Тематичний словник популярних українських прислів'їв та приказок з коментарями. Вид. 3-тє, доп. і переробл. / В. М. Северинюк. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2014. 176 с.
5. Фразеологічний словник української мови: у 2 т. / Уклад. : В. Білоноженко та ін. К. : Наукова думка, 1999. Вид. II. 980 с.
6. Aksoy Ömer Asım. Atasözleri ve deyimler sözlüğü. 1–2 Cilt. İnkılap Yayınları, 2015. 220 s.
7. İmla kılavuzu. Ankara: Türk dil kurumu yayınları, 1996. 443 s.
8. Monreynaud F., Pierron A., Suzzoni F. Dictionnaire de proverbes et dictons. La sagesse du monde entier. Paris : Dictionnaires Le Robert, 1989. 730 p.
9. Sarı Sümeyya. Bir Yiyecek Olarak Ekmek ve Ekmekle İlgili Atasözleri ve Deyimler. Lisans Tezi. Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü. 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul. Mayıs 2014. 67 s.

REFERENCES

1. Avksentiev L. Suchasna ukrainska mova. Frazeolohiia. [Modern Ukrainian Language. Phraseology]. Kharkiv : Vyscha shkola, 1988. 134 s. [in Ukrainian].
2. Avksentiev L. Frazeolohichna odyntsia yak predmet frazeolohii ta yii osnovni oznaky. [Phraseological Unit as a Subject of Phraseology and its Main Features] *Movoznavstvo*. 1979. № 5. S. 13–16. [in Ukrainian].
3. Yizhakevych H. Stylistychna klasyfikatsiia frazeolohizmiv. [Stylistic Classification of Phraseological Units]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*. 1971. № 10. S. 13–21. [in Ukrainian].
4. Tematychnyi slovnyk populiarnykh ukrainskykh prysliviv ta prykazok z komentariamy. [Thematic Dictionary of Popular Ukrainian Proverbs and Sayings with Comments] Vyd. 3-tie, dop. i pererobl. / V. M. Severnyiuk. Ternopil : Navchalna knyha. Bohdan, 2014. 176 s. [in Ukrainian].
5. Frazeolohichni slovnyk ukrainskoi movy. [Phraseological Dictionary of the Ukrainian Language]: u 2 t. / Uklad. : V. Bilozhenko ta in. K.: Naukova dumka, 1999. Vyd. II. 980 s. [in Ukrainian].
6. Aksoy Ömer Asım. Atasözleri ve deyimler sözlüğü. [Dictionary of Proverbs and Idioms] 1–2 Cilt. İnkilap Yayınları, 2015. 220 s. [in Turkish]
7. İmla kılavuzu. [Spelling Guide] Ankara: Türk dil kurumu yayınları, 1996. 443 s. [in Turkish]
8. Monreynaud F., Pierron A., Suzzoni F. Dictionnaire de proverbes et dictons. La sagesse du monde entier. [Dictionary of Proverbs and Idioms. Wisdom from around the World] Paris: Dictionnaires Le Robert, 1989. 730 p. [in Turkish]
9. Sarı Sümeyya. Bir Yiyecek Olarak Ekmek ve Ekmekle İlgili Atasözleri ve Deyimler. [Bread as a Food and Proverbs and Idioms about Bread] Lisans Tezi. Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü. 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul. Mayıs 2014. 67 s. [in Turkish]